

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ**DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL BASIS OF SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF DIFFERENT FORMS OF PROPERTY**

Дегтярьова С.В.,

кандидат юридичних наук, докторант

Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті на основі аналізу норм чинного законодавства України, а також наукових поглядів учених визначено напрями вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності. Обґрунтовано, що національне законодавство в галузі підтримки сільськогосподарських підприємств має бути максимально адаптоване до нормативних актів Європейського Союзу. Зроблено висновок, що вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності в Україні має здійснюватися за такими напрямками: по-перше, національне законодавство в галузі підтримки сільськогосподарських підприємств загалом та адміністративно-правові засади в цьому напрямі зокрема мають бути максимально адаптовані до нормативних актів Європейського Союзу, адже нині Україна перебуває у стані інтеграції у цю міжнародну організацію, що унеможливує проведення будь-яких реформувальних без урахування європейських стандартів у відповідних галузях життєдіяльності соціуму; по-друге, ключовим аспектом у контексті розвитку адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств має бути вдосконалення державного регулювання бюджетних процесів стимулювання агропромислового комплексу. Реформування у цій сфері має бути спрямоване на підвищення прозорості подібних процесів, їх цільової орієнтованості та виключення з них будь-яких проявів корупційного складника; по-третє, адміністративно-правові засади підтримки сільськогосподарських підприємств мають бути спрямовані на стимулювання діяльності підприємств у агропромисловій сфері, зокрема, у формі кооперацій; по-четверте, важливим є вдосконалення нагляду та контролю у сфері державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Так, контрольно-наглядові процедури мають бути спрямовані не на «владний тиск» на підприємця в галузі сільського господарства, а на забезпечення їх рівності у разі отримання державної підтримки, унеможливлення порушення цього принципу, створення відчуття захищеності від протиправних посягань на його власність та діяльність загалом.

Ключові слова: вдосконалення, правове регулювання, адміністративно-правові засади, сільськогосподарські підприємства, форми власності.

In the article, on the basis of analysis of norms of current legislation of Ukraine, as well as scientific views of scientists, the directions of improvement of administrative and legal bases of support of agricultural enterprises of different forms of ownership are determined. It is substantiated that national legislation in the field of support for agricultural enterprises should be maximally adapted to the normative acts of the European Union. It is concluded that the improvement of administrative and legal bases for the support of agricultural enterprises of different forms of ownership in Ukraine should be pursued in the following directions: first, the national legislation in the field of support of agricultural enterprises in general and administrative and legal bases in this area in particular should be adapted to the maximum regulations of the European Union, because now Ukraine is in the state of integration into this international organization, which makes it impossible to carry out any reforms without taking into account European standards in the relevant branches of social life; second, the key aspect in the context of the development of administrative and legal foundations for the support of agricultural enterprises should be the improvement of state regulation of budgetary processes of stimulating the agro-industrial complex. Reforms in this area should be aimed at increasing the transparency of such processes, their targeting and eliminating any manifestations of the corruption component; third, the administrative and legal framework for the support of agricultural enterprises should be aimed at stimulating the activities of entrepreneurs in the agricultural sector, in particular in the form of cooperatives; fourth, it is important to improve the supervision and control of state support for agricultural enterprises. Thus, supervisory and control procedures should not be aimed at "power pressure" on the agricultural entrepreneur, but to ensure their equality in obtaining state support, to prevent violation of this principle, to create a sense of protection against unlawful encroachment on his property and activities in general.

Key words: improvement, legal regulation, administrative and legal principles, agricultural enterprises, forms of ownership.

Постановка проблеми. Однією з ключових форм державного регулювання агропромислового комплексу в Україні натеper виступає підтримка суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять свою роботу у визначеній галузі. Однак міжнародні виклики та глибокий реформаційний стан, в якому нині перебуває наша держава, вимагають розвитку практично всіх сфер суспільного життя як з практичної, так і з правової сторони. Не є винятком при цьому адміністративно-правові засади підтримки сільськогосподарських підприємств, які, враховуючи їх важливість у контексті державного регулювання агропромислового комплексу, потребують наукової розробки із визначення напрямів удосконалення. Варто відзначити, що адміністративно-правові засади державної підтримки сільськогосподарських підприємств є невід'ємною частиною всього національного сектору забезпечення аграрного блоку, у зв'язку із чим досліджувати напрями удосконалення подібних засад логічно та доцільно в рамках загальних напрямів розвитку агропромислового комплексу України.

Стан дослідження. На необхідності вдосконалення адміністративно-правового регулювання підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності в розрізі окремих проблематик наголошували: О.С. Тка-

ченко, А.М. Прошаликіна, О.С. Дудник, Д.Н. Бахрах, А.І. Берлач, Ю.П. Битяк, С.Т. Гончарук, Т.С. Кичилук, Т.О. Коломоєць, Т.П. Проценко, В.І. Семчика, А.М. Ста- тівка, А.В. Корюгін, В.В. Косенко, А.М. Кулик та багато інших. Справді, вказані науковці зробили вагомий внесок у вирішення вказаної проблематики, однак у зазначеній галузі залишається чимала кількість проблем, які потребують негайного вирішення.

Саме тому мета статті – визначити напрями вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності.

Виклад основного матеріалу. Ведучи мову про удосконалення агропромислової сфери нашої держави загалом та державної підтримки сільськогосподарських підприємств, необхідно зауважити, що ця проблематика натеper має окреслення як на законодавчому рівні, так і у положеннях наукових праць. Почнемо з аналізу нормативно-правової бази.

Численні стратегічні нормативні акти, які закріплюють шляхи та заходи розвитку національного агропромислового комплексу та адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств, також існують на рівні національного законодавства. Зокрема, відзначити треба

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» від 17.10.2013 року № 806-р. Стратегія спрямована на формування ефективного, соціально спрямованого аграрного сектору економіки, що має задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції у світі на основі його багатокладності та пріоритетності підтримки господарств, власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою [1]. Ціллю Стратегії є створення організаційно-економічних умов з метою ефективного розвитку аграрного сектору шляхом забезпечення єдності економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для стабільного забезпечення населення якісною, безпечною, доступною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловістю сільськогосподарською сировиною [1]. Цікавим є те, що до основних проблематик, які гальмують розвиток аграрного сектору, з-поміж усіх інших віднесено: відсутність мотивації до кооперації та укрупнення дрібних сільськогосподарських товаровиробників у межах сільських громад; ослаблення економічного підґрунтя розвитку сільських громад; нестабільність конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках внаслідок незавершених процесів адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності харчових продуктів; відсутність у сільськогосподарських товаровиробників мотивації до дотримання агроекологічних вимог тощо [1]. Визначені у Стратегії шляхи вирішення цих проблем в окремій частині передбачають удосконалення організаційно-правової основи підтримки сільськогосподарських підприємств, а саме: поліпшення системи державного контролю у сфері земельних відносин, зокрема шляхом недопущення неконтрольованої зміни цільового призначення земельних ділянок; удосконалення фінансової політики у результаті створення прозорих інструментів системи оподаткування аграрного сектору з урахуванням його економічних особливостей та соціальної ролі шляхом застосування спеціального режиму оподаткування відповідно до законодавства; поетапну трансформацію системи оподаткування в аграрному секторі; удосконалення системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників; забезпечення стабільної системи державної підтримки аграрного сектору шляхом запровадження середньострокового бюджетного планування, зокрема системи індикаторів фінансування аграрного сектору; тощо [1].

Наступним важливим документом національного законодавства в контексті удосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств є Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року» від 30.12.2015 року № 1437-р. У документі зазначається, що аграрний сектор економіки, базовою складовою частиною якого є сільське господарство, формує продовольчу, у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створення соціально-економічних умов сільського розвитку. Ситуація, що склалася в аграрному секторі, зумовлює низку викликів, основними з яких є необхідність поліпшення умов ведення бізнесу, проведення якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринку, продовольчу безпеку держави, і наближення до європейської політики у сфері сільського господарства. Натепер залишаються невирішеними питання удосконалення форм і методів державної підтримки, розроблення дієвих інструментів підтримки малих виробників, сприяння у виході товаровиробників на світовий аграрний ринок. Потребує невідкладного вирішення питання адаптації сільськогосподарських товаровиробників до умов роботи в глобалізованому економічному середовищі з ураху-

ванням формування зони вільної торгівлі з державами – членами ЄС. У зв'язку із зазначеними моментами метою Концепції є створення організаційно-економічних умов для ефективного, соціально спрямованого розвитку аграрного сектору економіки, стабільного забезпечення промисловості сільськогосподарською сировиною, а населення – високоякісною та безпечною вітчизняною сільськогосподарською продукцією, збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю, посилення присутності України на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства [2]. Концепція передбачає реалізацію декількох варіантів реформування агропромислового сектору, один з яких передбачає визначення, розроблення та імплементація напрямів розвитку аграрного сектору економіки на основі оптимізації його виробничої і соціальної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, поліпшення якості і безпечності сільськогосподарської продукції, охорони навколишнього природного середовища та відтворення природних ресурсів, підвищення рівня зайнятості сільського населення. Цим варіантом передбачено врахування досвіду держав з розвинутою аграрною економікою, який свідчить, що аграрна політика реалізується переважно через заходи економічного стимулювання та державної підтримки аграрного виробництва [2]. Ключові шляхи реалізації цього варіанту включають у себе: наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері сільського господарства, включаючи вимоги до безпечності харчових продуктів, сприяння широкому впровадженню постійно діючих процедур, заснованих на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках, на потужностях харчової та переробної галузей; розроблення заходів з удосконалення системи оподаткування, запровадження нових інструментів державної підтримки, що базуватимуться на принципах публічності і прозорості використання державних фінансів, підвищення ефективності інтервенційної діяльності державних агентів на ринку аграрної продукції; удосконалення системи кредитного забезпечення, а також розвитку державної підтримки страхування аграрних ризиків; забезпечення підтримки фермерських господарств, малих і середніх виробників сільськогосподарської продукції та створених ними сільськогосподарських кооперативів; сприяння створенню нових потужностей з виробництва та глибокої переробки сільськогосподарської продукції та модернізації наявних, зокрема у сфері виробництва органічної продукції, садівництва, тваринництва, виноградарства, продукції дитячого харчування тощо [2].

Велику кількість різноманітних напрямів вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності пропонують у своїх наукових роботах вчені-правники. Так, наприклад, у своїх працях О.С. Ткаченко наголошує на тому, що сільськогосподарські підприємства через свою специфіку не в змозі ефективно функціонувати без державної підтримки вітчизняних товаровиробників на рівні нормативно-законодавчого забезпечення, що через вказане виступає базою для розвитку; без бюджетної підтримки; без розумної цінової політики на продовольчі товари; без фінансово-кредитного забезпечення та податкового регулювання основної діяльності й аграрної інфраструктури; без стандартизації якості сировини та готової продукції; без моніторингу аграрного ринку та відповідних маркетингових стратегій підвищення конкурентоспроможності [3; 4, с. 29]. Водночас науковець доходить висновку, що державна підтримка, як інструмент підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в умовах економічної кризи, є не досить ефективною. Тому необхідно здійснювати пошук внутрішніх резервів для відновлення платоспроможності, покращення економічної стійкості та зниження ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств [4, с. 30].

А.М. Процаликіна та О.С. Дудник торкалися особливостей розвитку адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств у контексті вдосконалення інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва в регіонах нашої держави. У рамках розбору цієї тематики вчені зробили висновок про те, що до основних напрямів удосконалення державної підтримки агропромислового комплексу належать: систематизація національного законодавства та актів місцевих органів влади у галузі підтримки діяльності сільськогосподарських підприємств та підвищення ефективності їх інформаційно-консультаційного забезпечення; налагодження регіональних систем моніторингу соціально-економічного стану фермерства, асоціацій фермерських господарств і соціологічних служб; правова та інформаційна підтримка кооперативного руху; інформаційно-консультаційна підтримка розробки бізнес-планів, інвестиційних проєктів та техніко-економічних обґрунтувань для підвищення можливостей аграрних підприємств отримувати інвестиційні ресурси; впровадження нових технологій в аграрний сектор економіки, що вимагають організації інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників [5, с. 56, 60].

Власні думки з приводу пріоритетів у питанні вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності запропонував П.Р. Пуцентейло. На думку науковця, необхідно переглянути або істотно скоригувати механізм дотацій у сільське господарство, ввести нові види субсидій, змінити й удосконалити вже наявні. Система субсидування сільськогосподарських товаровиробників має стати прозорою та орієнтуватися, наприклад, на дотування в перерахунок на одиницю виробленої продукції. Державна підтримка у майбутньому має бути переорієнтована із сільськогосподарського виробництва на підтримку індивідуальних проєктів, що визначаються за єдиними, заздалегідь відомими критеріями, які забезпечують їх високу ефективність. Підтримуючи розвиток сільськогосподарських підприємств, стимулюючи створення агрохолдингів, держава створює попит, який є локомотивом аграрного сектору, одночасно створюючи стимули для формування кооперації на базі дрібних господарств. Державна має не тільки сприяти індивідуальному підходу в державній підтримці сільськогосподарських товаровиробників, але й сприяти зниженню процентних ставок по кредитах, забезпечувати рівні умови діяльності в усіх регіонах України шляхом більш ефективної податкової політики, переглянути транспортні тарифи для сільськогосподарських товаровиробників і стимулювати останніх розвивати власну збутову інфраструктуру, що допоможе позбавитися від посередників у сільському господарстві та наблизитися до світових моделей розвитку агропромислового комплексу. У кінцевому результаті система державної підтримки має бути гнучкою та забезпечувати цілеспрямоване ефективне функціонування агропромислового комплексу як єдиного цілого. Аграрна політика країни має бути спрямована на розвиток сталого та конкурентоспроможного агропромислового виробництва, підвищення якості життя й соціальної інфраструктури на сільських територіях [6, с. 262, 264].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: розпорядження, стратегія від 17.10.2013 № 806-р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 83. Ст. 3088.
2. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: розпорядження, концепція від 30.12.2015 №1437-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 24. Ст. 960.
3. Арестенко Т.В. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств та їх конкурентоспроможність. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)*. Мелітополь. 2013. № 2 (5). С. 22–28.
4. Ткаченко О.С. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств – реалії сьогодення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 12. С. 27–30.
5. Процаликіна А.М., Дудник О.С. Напрями вдосконалення інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва в регіонах. *Вісник Черкаського університету*. 2016. № 4. С. 55–62.
6. Пуцентейло П. Напрями вдосконалення державної підтримки сільського господарства України. *Торгівля і ринок України* : темат. зб. наук. праць. Донецьк : ДонНУЕТ, 2013. Вип. 36. С. 256–264.

Висновок. Отже, проведені дослідження показали розмаїття підходів до питання вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності в Україні. Відповідно до міжнародних договорів, стороною в яких є наша держава, та багатьох стратегічно орієнтованих нормативних актів національної системи законодавства досліджувана проблематика посідає одне з центральних місць у контексті вдосконалення агропромислового комплексу загалом. Водночас в аспекті масштабних перетворень на законодавчому рівні конкретні напрями, реалізація яких приведе до вдосконалення та підвищення ефективності правових механізмів, що регулюють систему державної підтримки сільськогосподарських підприємств, часто окреслюються розмито, а їх досягнення не приводить до бажаного позитивного результату. Аналогічна проблема мається і на доктринальному рівні, де вчені досить часто неточно розставляють пріоритети, у зв'язку із чим неправильно встановлюють цілі щодо вдосконалення державних засад підтримки підприємств сільськогосподарського типу. З огляду на такі аспекти, нами було побудовано власну теоретичну позицію із досліджуваного питання. Так, ми вважаємо, що вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності в Україні має здійснюватися за такими напрямками:

- по-перше, національне законодавство в галузі підтримки сільськогосподарських підприємств загалом та адміністративно-правові засади у цьому напрямі зокрема мають бути максимально адаптовані до нормативних актів Європейського Союзу, адже нині Україна перебуває у стані інтеграції в цю міжнародну організацію, що унеможливило проведення будь-яких реформувальних заходів без врахування європейських стандартів у відповідних галузях життєдіяльності соціуму;
- по-друге, ключовим аспектом у контексті розвитку адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств має бути вдосконалення державного регулювання бюджетних процесів стимулювання агропромислового комплексу. Реформування у цій сфері має бути спрямоване на підвищення прозорості подібних процесів, їх цільової орієнтованості та виключення з них будь-яких проявів корупційного складника;
- по-третє, адміністративно-правові засади підтримки сільськогосподарських підприємств мають бути спрямовані на стимулювання діяльності підприємців в агропромисловій сфері, зокрема у формі кооперацій;
- по-четверте, важливим є вдосконалення нагляду та контролю у сфері державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Так, контрольно-наглядові процедури мають бути спрямовані не на «владний тиск» на підприємця у галузі сільського господарства, а на забезпечення їх рівності у разі отримання державної підтримки, унеможливлення порушення цього принципу, створення відчуття захищеності від протиправних посягань на його власність та діяльність загалом.

Реалізація саме цих чотирьох напрямів, на нашу думку, приведе до вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств в Україні, покращення ефективності та дієвості процесів державної підтримки агропромислового комплексу та виведення його на конкурентний міжнародний рівень.